

Кикоть С. М.

НДВ «Меморіальний музей академіка В. Г. Заболотного»
Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»

ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ВИДАТНОГО ВЧЕНОГО І ГРОМАДСЬКОГО ДІЯЧА ПАВЛА ЖИТЕЦЬКОГО В ПЕРІОД НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ДУХОВНОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовано формування світогляду видатного вченого і громадського діяча Павла Житецького в період його навчання в духовних навчальних закладах, а саме в Полтавському духовному училищі, Переяславській духовній семінарії і Київській духовній академії.

Констатуємо, що із виховання в родині починають формуватися світоглядні і життєві цінності дитини, які стануть опорою впродовж усього її подальшого життя. П. Житецький народився в сім'ї священнослужителя, а виховання в такій родині має свої особливості, які впливають з релігійного світогляду та ролі священнослужителя в суспільстві. Воно включає акцент на духовних цінностях, моральних принципах, родинних традиціях.

З'ясовано, що навчання у вищевказаних навчальних закладах значною мірою вплинуло на формування світогляду майбутнього вченого і громадського діяча. Саме тут він здобув ґрунтовні знання з філології, філософії, історії та проявив інтерес до рідного краю, до мови українського народу, до народної творчості. Значний вплив на формування світогляду П. Житецького мали викладачі духовних навчальних закладів, а особливо професори філософії І. Троїцький, психології П. Юркевич та загальної історії ієромонах Валеріан, що викладали в Київській духовній академії.

Доведено, що особливе значення мало культурно-освітнє середовище, у якому перебував Павло Гнатович, оскільки воно остаточно вплинуло на вироблення життєвих цінностей, принципів та світоглядних орієнтацій і визначило подальшу професійну траєкторію молодого П. Житецького.

Встановлено, що формування світогляду П. Житецького – це складний процес, що охоплює вплив родинного середовища, освіти, національно-культурного контексту та суспільно-політичних подій XIX ст.

При написанні наукової розвідки були використані хронологічний, порівняльно-історичний, ретроспективний і персоналістично-біографічний методи дослідження.

Ключові слова: Павло Житецький, родинне виховання, освіта, культурне середовище, світогляд.

Постановка проблеми. Аналізуючи життєвий шлях і багатогранну діяльність П. Житецького варто більш детально зупинитися на періоді його навчання в духовних навчальних закладах, оскільки саме в них закладався той фундамент особистісного і професійного зростання, який у підсумку дав нам видатного вченого, просвітника, громадського діяча і педагога, що залишив помітний слід у культурно-національному відродженні України другої половини XIX ст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Періоду навчання П. Житецького в духовних навчальних закладах і певною мірою формуванню його світогляду присвятили свої наукові розвідки В. Плачинда [10; 11], О. Казакевич [8], В. Ісаченко [7] та ін. Однак незважаючи на наявність наукових

розвідок з окресленої проблематики, вона все ж потребує подальшого поглибленого вивчення, із залученням до наукового обігу раніше неопублікованих матеріалів.

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати період навчання П. Житецького в духовних навчальних закладах і визначити їх вплив на формування світогляду майбутнього вченого та громадського діяча.

Виклад основного матеріалу. Формування світогляду людини відбувається під впливом багатьох факторів, серед яких варто виокремити родинне виховання, освіту, релігію, культурне середовище, особистісний досвід та соціальні контакти.

Сім'я є першим і найважливішим фактором соціалізації, де закладаються основи моральних

цінностей, ставлення до світу та інших людей. У сім'ї формується особистість дитини, а батьки виступають взірцем для наслідування. У сім'ї дитина засвоює основи моралі, етики, соціальних ролей та взаємин. Із виховання в родині починають формуватися світоглядні і життєві цінності дитини, які стануть опорою впродовж усього її подальшого життя. Тому вважаємо за доцільне коротко охарактеризувати родину П. Житецького.

Із селища Вейсбахівка Прилуцького повіту Полтавської губернії (тепер село Білорічниця Прилуцького району Чернігівської області) починається документована історія роду Житецьких. В. Плачинда висловлює думку, що Житецькі у Вейсбахівці-Білорічці були людьми прийшлими, як-то звичайно для служителів культу [11, с. 10].

Важливе значення у вихованні й формуванні світоглядних орієнтацій П. Житецького відіграв його батько Гнат Павлович Житецький. У 1831 р. він закінчив Полтавську духовну семінарію. Під час навчання Г. Житецький налагодив дружні зв'язки зі своїми однокурсниками, а пізніше – відомими діячами XIX ст., серед яких О. Бодянский – засновник вітчизняної славістики, філолог, історик, письменник і перекладач, приятель Т. Шевченка; А. Козачковський, який увійшов в історію як найкращий друг та соратник Т. Шевченка [10, с. 69].

Після закінчення Полтавської духовної семінарії, з 1831 по 1835 рр. Г. Житецький учителював у Переяславі. У 1835 р. Г. Житецький був рукопокладений у священника і переїхав до Кременчука, де став настоятелем місцевої Спаської церкви. В. Плачинда припускає, що кар'єру священника Г. Житецький був змушений обрати унаслідок необхідності покращення фінансового становища, при чому певну роль у цьому міг відіграти факт його одруження [11, с. 12].

4 січня 1837 р. (23 грудня 1836 р. за ст. ст.) у родині Житецьких народився первісток, якого на честь діда назвали Павлом. У метричній виписці зазначається: «Тисяча вісімсот тридцять шостого року грудня двадцять третього числа, у Кременчуцькій Преображенській церкві, у священника Гната Павлова сина Житецького та законної дружини Ірини Моєсеївої народився син Павло» [9, арк. 1]. Пізніше склад сім'ї поповнився п'ятьма сестрами – Олександрою, Софією, Надією, Анастасією, Єлизаветою та братом Іваном.

Батько П. Житецького, Гнат Павлович, був людиною суворою, ригористичною, заглибленою в собі і схильною до кабінетних богословських занять та розмірковувань. Ці риси особистості

поглиблювала постійна матеріальна скрута родини, тим самим ще більше віддаляючи батька від дітей. Ласку, тепло, співчуття, підтримку й розраду малий Павло знаходив у матері – простої жінки, яка прививала йому першу любов до слова у піснях, казках і приказках, у щоденному спілкуванні.

Наступним фактором, що вплинув на формування світогляду П. Житецького, є духовні навчальні заклади, в яких він навчався. Тому вважаємо за доцільне більш детально проаналізувати цей період у житті Павла Гнатовича.

Як син священника, початкову освіту П. Житецький здобув від служителя церкви: «...Веселими ногами ходив я по мосту на Дніпрі із Кременчука в Крюків навчатися грамоти у священника Никона Постриганева». У серпні 1847 р. П. Житецький розлучився з батьківською оселею і поступив до повітового духовного училища у м. Полтаві. З цього приводу В. Плачинда зазначав: «... Павло – хлопець поза родинною, на волі – жвавий, вдатний на всілякі дотепні витівки – не дуже зрадив, коли в серпні 1847 р. треба було їхати на навчання до Полтави, в духовне училище, а відтак полишати рідну домівку, материнську опіку. Його любляче, добре і вразливе серце затерпле від болю, від ще дитячого сприйняття трагізму розлуки з близькими людьми» [11, с. 13].

Очевидно, що юному Павлу була не до вподоби така перспектива, але він добре знав свого батька і розумів, що той не змінить своєї думки щодо його навчання в духовному навчальному закладі.

Духовне училище, як це передбачалося тогочасною системою релігійної освіти, відкривало дітям священнослужителів дорогу до семінарії, а звідти до академії, з подальшою перспективою отримання духовного сану. Саме тому батько й віддав Павла на навчання до Полтави, оскільки син повинен був продовжити родинну традицію священнослужителів.

Варто відмітити, що створена в першій чверті XIX ст. нова система початкових і середніх навчальних закладів (парафіяльні училища, повітові училища, гімназії) передбачала їх освітній зв'язок між собою і доступність для вихідців з усіх станів. Переважну більшість учнівського контингенту в повітових училищах, які були вищою ланкою початкових навчальних закладів, становили діти дворян і чиновників [2, с. 88].

Училище, в якому навчався П. Житецький (1847–1851), як усі духовно-навчальні заклади Росії, було інституцією становою, або, як тоді казали, закритими. У таких закладах готували

«стовпів вітчизни», вірних слуг царя і церкви, носіїв і оборонців інтересів панівних класів. Готували старанно, ретельно вже з перших класів початкової освіти, відповідно спрямовуючи кожен крок учнів, контролюючи кожен урок, навіть кожне речення [7, с. 33].

Навчаючись у Полтавському духовному училищі П. Житецький пройшов своєрідну школу життя, де були і тілесні покарання, і бійки, і доноси, і голод з холодом. На перших порах він не витримав «милостей» бурси і не раз збирався втікати додому. Якось на різдвяні канікули без батькового дозволу добився-таки до Кременчука. Вдома його зустріли болючі сльози матері і каральні дії незворушного батька, який добряче висік сина і відправив назад до Полтави [11, с. 13].

В. Ісаченко зауважує, що попри дидактичну продуманість у стінах духовних училищ уже тоді визрівали перші зерна зневіри. Саме тут, за мурами Хрестовоздвиженського монастиря, начебто відділені від людської суєти майбутні священнослужителі набиралися знань. Незважаючи на ізоляваність від навколишнього світу, дванадцятирічний П. Житецький і його ровесники бачили кріпацькі сльози й кров, мало помітну благодіяльність багатіїв на користь простого народу. У душі допитливих підлітків почали закрадатися сумніви, запитання, болючі тривоги і роздуми [7, с. 35].

Після закінчення училища у 1851 р. П. Житецького було зараховано «своєкоштным» студентом до духовної семінарії в Переяславі. У дослідженні В. Плачинди вказується, що П. Житецького було зараховано на навчання 1 вересня 1851 р. до 1 класу першого року нижчого відділення. Автор подає наступну характеристику здібностей П. Житецького: «Способностей весьма хороших и прилежания усердного; поведения весьма честного; успехов очень хороших» [11, с. 16].

На той час навчальна програма подібних закладів передбачала проходження нижчого, середнього і вищого відділень з дворічним терміном навчання на кожному з них. У семінарії викладалися математика, фізика, декілька мов, історія, логіка, церковна історія, догматика, патристика, священне письмо, музика та ін.

М. Василенко, посилаючись на слова П. Житецького, так характеризував життя і навчання в Переяславській духовній семінарії: «Вчилися там тільки діти духовенства; коли в семінарії вчивсь Житецький, світських там не було нікого. Сільський піп в Лівобережній Україні в першій половині XIX в. був чоловік бідний. Ще бідніші од попів були дяки і пономарі. По своєму

походженню, лівобережне духовенство було з плебеїв. В душі вони були демократи, близько стояли до народу, водили з ним знайомство, балакали з ним тільки його мовою. До вступу в школу діти духовенства росли серед сільських дітей і ніякою мовою, окрім української не говорили. Не дивно, що в училищі і семінарії серед бурсаків лунала більш українська мова. Російської мови училися більше з книжок, а коли хто починав говорити російською мовою, то виходило щось наполовину українське. При навчанні теж панувало якесь русько-українське наріччє. Цьому сприяло те, що тоді ще не було обрусительної політики, як тепер, і учителі не перетасовувались, як тепер це робить синод, коли призначає на посади українців у Великоросію, а великоросіян в Україну. Тоді, коли вчився Житецький, учителів призначали правління академій і, скінчивши переяславську семінарію, найчастіше вертались туди ж і вчителями. Дякуючи цьому, семінарія довго не губила свого національного кольориту. Семінарист зберегав інтерес до народної української мови як до своєї рідної, охоче балакав нею, співав рідних українських пісень і коли верстався скінчивши семінарію в своє рідне село попом, то з народом балакав не інакше як на рідній українській мові» [3, с. 30].

У листах до сина Гната П. Житецький так висловлювався про навчання в Переяславі: «Пригадую собі, який був я, як мені було 15 років... був я тоді у Переяславі... Наука мені давалась легко, хоч пам'ять ніколи не була в мене дуже гостра. Вивченню мов я не приділяв часу, як і ти, і гірко каюсь зараз. Тільки ж в нашій школі і не примушували до вивчення мов. У нас так було, хто краще напише твір, того й вважали за кращого учня, — через це я й приділяв багато уваги творам. Тільки ж у нас вимагалось від твору здорової логічної витримки: в кожній фразі треба було обґрунтувати, чому вона там поставлена... Спершу треба було добре потрудитися, а потім руку набив так, що й товаришам помагав» [6, арк. 4].

П. Житецький учився старанно і наполегливо, про що свідчать його високі оцінки. Викладачі відмічали його літературні здібності, а також хист до логічного міркування. Сам П. Житецький згадував, як, дякуючи за допомогу у написанні творів, його товариші віддавали йому на сніданок млинці з салом. «Здавалося тоді, що кращої їжі й на світі нема. Ще живі були покійні батько і мати. Дуже вони втішались моїми науками, тільки ж не втішались моєю дурною головою, бо багато в їй вітру було... Був я zostавлен самому собі, ріс на свободі, і от я не вмів користуватися як слід своєю

свободою. Нікому було зупинити мене. З товаришами, було, пустую як навіжений: було мене й на вулицях, і на заборах, і в чужих садах і огородах. І в голову не приходило, що се шкода людям, і може бути ся шкода великою шкодою і для самого себе. Начальство було жаліється батькові, батько гримає, трохи було й каюсь, а потім посеред товаришів, посеред всякого соблазну знов за своє. Так і все діялось до першого горя, котре відкрило мені очі на життя людське» – писав П. Житецький своєму синові Гнату [6, арк. 2-2 зв.].

Суттєво на навчання юного Павла впливало скрутне матеріальне становище його родини. Особливу заклопотаність з цього приводу завжди проявляв батько, що створювало додаткову напругу у стосунках із сином. Переймаючись за матеріальне становище сина Павла, Гнат Павлович вимагав у нього дотримуватися правил внутрішнього розпорядку навчального закладу. Так, в одному з листів Г. Житецького до сина від 25 серпня 1854 р., він пише: «Постарайся виправдати себе у цьому році, аби не було попередніх дурників та «класичного бродяжництва»; постарайся в усіх відношеннях бути стриманим та заслужувати в усьому похвалу від керівництва, в наступному році відправлю до тебе Івана (*молодшого брата* – С. К.)... Інші теж думають тобі на поруки – дітей своїх віддати, але якщо ти будеш себе так вести, то цього не дозволить твоє керівництво...» [4, арк. 12].

Узимку 1855 р. батько П. Житецького Гнат Павлович раптово помирає, і Павло залишається без будь-яких засобів до існування. Навчання в семінарії він завершив лише завдяки клопотанням батькового приятеля – священика Михайла Діаміловича: бідного семінариса перевели на казенний кошт [13, с. 65].

Варто відмітити, що наукові інтереси П. Житецького почали формуватися саме у стінах Переяславської духовної семінарії. Поза увагою семінариса не могли залишитися твори видатних українських письменників XVII–XVIII ст.: І. Галатовського, Л. Барановича, С. Полоцького, К. Ставровецького, Ф. Прокоповича, М. Козачинського та ін. Нагромаджені знання ще в стінах семінарії послужили основою його подальшої науково-дослідницької діяльності.

Також у цей період він багато читає додаткової літератури, знаходить друзів та знайомих, які пізніше відіграють важливу роль у становленні його як просвітителя українського народу.

У Переяславській духовній семінарії доля звела П. Житецького з А. Козачковським, який працював там штатним лікарем та викладачем

медицини. Не зустрітися вони не могли, оскільки Павло був сином товариша по навчанню А. Козачковського Житецького-батька і тим уже виділявся з маси семінарисів. Варто відмітити, що батько Павла Житецького нерідко навідувався до Переяслава і не міг не зустрічатися з А. Козачковським, посилюючи його стосунки із сином. Крім того, П. Житецький вирізнявся жвавим розумом, запальною вдачею, безпосередністю в стосунках, зацікавленістю красним письменством. Такому юнакові з широкими духовними запитами А. Козачковський міг довірити свої думки і спогадання про славного поета [11, с. 22].

У семінарії панував інтерес до рідного краю, мови його народу, до народної творчості. Про це на схилі віку свого свідчив сам П. Житецький: «В училищі і семінарії серед бурсаків більше лунала українська мова... зберігався інтерес до народної української мови як до своєї рідної, охоче розмовляли нею, співали рідні українські пісні».

У 1857 р. він успішно закінчив навчання в семінарії, про що свідчить «Именная ведомость об учениках Полтавской духовной семинарии за 1856/7 учебный год», де у списку першорозрядників його ім'я значилося другим [11, с. 25].

Починаючи з 22 серпня 1857 р. один за одним П. Житецький успішно складає 25 вступних іспитів та пише 3 випробувальні твори. Його було визнано «підготовленим до слухання академічних лекцій» та у вересні 1857 р. зараховано до складу студентів нижчого відділення Київської духовної академії на повне казенне утримання.

Київська духовна академія на той час була єдиним на території України закладом вищої духовної освіти. Її чотирирічна навчальна програма передбачала проходження студентом двох курсів – молодшого (словесного) і старшого (богословського). Серед обов'язкових предметів, які вивчалися у академії домінували богословські та філософські дисципліни, але поряд із цим значна увага приділялася вивченню давніх (латини, грецької та давньоєврейської) і сучасних (німецької та французької) мов, а також історії. Обов'язково або за власним вибором, студенти академії вивчали біблійну, церковну та російську історію, загальну історію та хронологію, римські, грецькі, російські та біблійні старожитності [8, с. 27].

Під час навчання у Київській духовній академії особливий вплив на П. Житецького мали професори філософії І. Троїцький, психології П. Юркевич та загальної історії ієромонах Валеріан, про що дізнаємось із фондів Інституту рукопису НБУ імені В. І. Вернадського [5, арк. 4].

Словесність у П. Житецького викладав В. Певницький, мовознавство – І. Максимович, загальну та російську історію – І. Малишевський, якого в мемуарній літературі характеризують як талановитого й ерудованого лектора, захопленого своїм предметом.

В академії П. Житецький глибоко й свідомо захоплювався вивченням української мови.

15 листопада 1859 р. обурені зловживаннями адміністрації закладу, методами викладання, харчуванням і побутовими умовами студенти академії зібралися, щоб висловити керівництву свої вимоги. Керівництво всіляко намагалося приховати цей інцидент та погоджувалося на компроміс зі студентами. Однак висловлені пропозиції керівництва не задовольняли вимог студентів, тому було вирішено 16 листопада 1859 р. скласти «Прошення», адресоване імператорові Миколі I: «Просять студенти XX та XXI курсів... Сучасний стан Київської духовної академії з навчальної, економічної та адміністративної частин є таким, що ми змушені донести про це до Вашого відому...» [12, с. 764]. Під документом, який підписали 52 студенти, знаходимо й ім'я П. Житецького.

Міру участі П. Г. Житецького у підготовці тексту «Прошення» встановити на сьогоднішній день неможливо, за браком відповідних свідчень. Однак його ім'я знаходиться поряд із ще 51 іменем студентів академії, які підписали документ. Покращення умов студентського життя і реорганізації навчального процесу, на які вони розраховували, не сталося. Натомість, організаторів акту непокори, а саме М. Ф. Владимирського-Буданова, М. Нікольського, Д. Орлова, Ф. Гур'єва правління академії уже 21 листопада 1859 р. запропонувало виключити зі складу студентів, з відміткою у свідоцтві про погану поведінку. П. Житецького, чия участь у заворушенні була менш активною, пропонувалося виключити без відповідної відмітки. На щастя для П. Житецького, обер-прокурор синоду О. Толстой не хотів, щоб епізод зі студентським заворушенням набував широкого розголосу і порадив виключити М. Владимирського-Буданова, П. Житецького і В. Знайкова за станом здоров'я [8, с. 38].

Заява П. Житецького від 7 червня 1860 р. звільнити його, у зв'язку із ревматизмом суглобів,

була прийнята правлінням академії, а вже восени майбутній науковець став студентом історико-філологічного факультету Університету Св. Володимира.

Таким чином, П. Житецький не закінчив повного курсу навчання в Київській духовній академії. З цього приводу О. Білодід доречно зауважує: «Зневірившись у задушливій схоластичній «мудрості» навчання Київської духовної академії, П. Житецький без жодних заперечень залишив її стіни» [1, с. 142]. Варто зазначити, що виключення з академії не вплинуло негативно на П. Житецького, а навпаки – він обрав шлях активного громадського діяча, однієї з найпомітніших осіб українського національного руху другої половини XIX ст.

Висновки. Отже, формування світогляду П. Житецького – це складний процес, що охоплює вплив родинного середовища, освіти, національно-культурного контексту та суспільно-політичних подій XIX ст.

Можемо констатувати, що в період навчання П. Житецького в духовних навчальних закладах, а саме в Полтавському духовному училищі, Переяславській духовній семінарії, Київській духовній академії, відбувалося формування світогляду майбутнього вченого. Впливали на цей процес різні чинники: походження П. Житецького з родини священнослужителя, родинне виховання і, безумовно, навчальний процес у вищевказаних навчальних закладах. Саме тут П. Житецький здобув ґрунтовні знання з філології, філософії, історії та пройнявся інтересом до рідного краю, до мови українського народу, до народної творчості.

Особливе значення мало середовище, у якому перебував Павло Гнатович, оскільки воно остаточно вплинуло на вироблення життєвих цінностей, принципів та світоглядних орієнтацій і визначило подальшу професійну траєкторію молодого П. Житецького. Саме сукупність цих чинників остаточно сформували майбутнього видатного вченого і громадського діяча, який у подальшому присвятив своє життя не лише науковим дослідженням, а й зробив вагомий внесок у культурно-національне відродження України другої половини XIX ст.

Список літератури:

1. Білодід О. І. Києво-Могилянська академія в історії східнослов'янських літературних мов: нариси з історії літературної мови. Київ: Наукова думка, 1979. 200 с.
2. Борисенко В. Й., Левченко І. М. Культурно-освітня діяльність громадськості лівобережної України в 1825–1860 рр. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2002. 106 с.

3. Василенко М. О. М. Бодянський і його поетична творчість. *Україна: науковий двохмісячник українознавства*. 1914. Кн. 4. С. 30.
4. Житецький Ігнатий Павлович Житецькому Павлу Гнатовичу Письма 7 августа 1854 – 17 января 1855 из Кременчуга в Полтаву. *Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Ф. І. Спр. 47592–47599. 16 арк.
5. Житецький Павел Игнатьевич. Биографическая справка, написанная Игнатом. *Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Ф. І. Спр. 46909. 23 арк.
6. Житецький Павло Гнатович Житецькому Гнату Павловичу. Листи 17 січня 1881 – 2 березня 1882 рр. з Петербурга до Києва. *Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Ф. І. Спр. 48063–48069. 7 арк.
7. Ісаченко В. П. Педагогічна та просвітницька діяльність Павла Гнатовича Житецького (1837–1911): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Умань, 2015. 272 с.
8. Казакевич О. Педагогічно-наукова та громадська діяльність П. Г. Житецького: дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01. Київ, 2005. 221 с.
9. Метрическая выписка выданная Полтавской Духовной консисторией Житецькому Павлу Игнатьевичу. Копия. 12 августа 1857 г. *Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Ф. І. Спр. 46677. 2 арк.
10. Плачинда В. П. П. Г. Житецький. *Народна творчість та етнографія*. 1966. № 4. С. 68–70.
11. Плачинда В. П. Павло Гнатович Житецький. Київ: Наукова думка, 1987. 207 с.
12. Прошение студентов Киевской Академии. *Колокол*. 1861. № 91. С. 764–768.
13. Самчук Л. Не перестану працювати поки живу. *Мовознавство*. 2004. №3. С. 65–69.

Kykot S. M. FORMATION OF THE WORLDVIEW OF THE PROMINENT SCHOLAR AND PUBLIC FIGURE PAVLO ZHYTETSKYI DURING HIS EDUCATION IN RELIGIOUS INSTITUTIONS

The article analyzes the formation of the worldview of the prominent scholar and public figure Pavlo Zhytetskyi during his studies at religious educational institutions, namely the Poltava Theological School, the Pereiaslav Theological Seminary, and the Kyiv Theological Academy.

It is stated that worldview and life values begin to form in childhood within the family and serve as a foundation throughout a person's life. P. Zhytetskyi was born into a priest's family, and upbringing in such an environment has its own characteristics, stemming from the religious worldview and the societal role of the clergy. This includes a focus on spiritual values, moral principles, and family traditions.

It has been found that education in the aforementioned institutions significantly influenced the development of Zhytetskyi's worldview. It was there that he gained profound knowledge in philology, philosophy, and history, and developed an interest in his native land, the Ukrainian language, and folk art. Teachers at the theological institutions, particularly Professor of Philosophy I. Troitskyi, Professor of Psychology P. Yurkevych, and Hieromonk Valerian, a lecturer in general history at the Kyiv Theological Academy, had a considerable impact on his intellectual formation.

It is proven that the cultural and educational environment in which Pavlo Hnatovych lived played a crucial role in shaping his life values, principles, and worldview, ultimately determining his future professional path.

The formation of P. Zhytetskyi's worldview is established as a complex process involving the influence of family, education, the national and cultural context, and the socio-political events of the 19th century.

The study employs chronological, comparative-historical, retrospective, and personological-biographical research methods.

Key words: Pavlo Zhytetskyi, family upbringing, education, cultural environment, worldview.